

Asia: VN/12570/2024

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta

Lausunto

33 § Kunnan toissijainen jätehuoltopalvelu

36 § Kunnan järjestämä jätteenkuljetus

Jätteenkuljetusten pakollista kilpailuttamista koskeva ehdotus on ristiriidassa EU:n sisämarkkinasäännösten ja hankintadirektiivien sekä niitä koskevan vakiintuneen Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa. Oikeuskäytännössä on säännönmukaisesti korostettu sitä, että hankintayksiköllä on oikeus päättää itse siitä, tuottaako se vastuulleen kuuluvat palvelut itse vai hankkiiko se ne kilpailuttamalla hankintalainsäädännön mukaisesti.

Ehdotus on ristiriidassa myös Suomen perustuslain kanssa, sillä eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain turvaaman kunnallisen itsehallinnon ytimessä on kunnan vastuulle kuuluvien tehtävien tuotantotavasta päättäminen.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto on todennut, että ilman omaa tuotantoa julkinen sektori on keskittyneiden markkinoiden armoilla: <https://www.kkv.fi/blogit/kkv-blogi/yksityisten-sote-markkinoiden-keskittyminen-kay-kalliiksi-veronmaksajille/>. Olennaista on, että vaikka jätelaitos kilpailuttaa kuljetukset, mahdollisuus hoitaa kuljetukset omana työnä kirittää myös yksityisiä tarjoamaan parempaa ja edullisempaa palvelua.

Esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, ettei säännös sellaisenaan merkitsisi muutosta nykyiseen markkinatilanteeseen, sillä käytännössä kunnat – eli pääasiassa kuntien jätelaitokset – ovat hankineet jätteenkuljetuspalvelut kilpailuttamalla yksityisiltä yrityksiltä, eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta. Näin ollen – sen lisäksi että vaatimus olisi edellä todetusti lainvastainen – se olisi aivan tarpeeton ja ristiriidassa valtioneuvoston turhien normien purkutavoitteen kanssa. Kuntien jätelaitokset on varsinkin jätteenkuljetusten osalta perustettu kilpailuttajaorganisaatioiksi, eivätkä ne hoida jätteenkuljetuksia itse kuin poikkeustapauksissa, kun markkinoilta ei ole ollut saatavissa laitosten tarvitsemia kuljetuspalveluja lainkaan tai vain kohtuuttomilla ehdoilla.

44 § Kirjanpito jätehuoltopalvelusta ja kuljettajan tiedonantovelvollisuus

-

78 § Kunnan jätemaksu

-

124 § Tarkastukset ja valvontasuunnitelmat

-

145 a § Sidos- ja hankintayksiköitä koskevat erityiset säännökset

Ulosmyynnin rajoittaminen heikentäisi jätehuollon toimivuutta ja jätehuoltopalvelujen saatavuutta ympäri Suomen sekä aiheuttaisi kunnille ja niiden omistamille jätelyhtiöille hyvin merkittävän hallinnollisen taakan ja kustannukset. Kuntavastuullinen jätehuolto toimii nykyisellään hyvin ja jos siihen halutaan tehdä muutoksia, muutoksille tulisi olla pitävät perustelut ja muutosten tulisi perustua perusteellisiin vaikutusarvioihin. Ulosmyyntiä ei tulisi rajoittaa vaan pitää se ennallaan tai jopa nostaa se EU:n hankintadirektiivin mukaiseen 20 prosenttiin.

Esitysluonnoksen mukaan esityksellä ei ole lainkaan myönteisiä vaan pelkästään kielteisiä ympäristövaikutuksia. Tämä olisi kestäväntöntä ottaen huomioon, että Suomi on jäänyt jälkeen EU:n asettamista yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteista ja on vaarassa joutua EU:n rikkomusmenettelyyn jäsenyyssvelvoitteidensa laiminlyömisen seurauksena.

Yritystoiminnalle ja kilpailulle koituvat hyödyt olisivat ympäristöministeriön arvion mukaan vähäisiä, eikä Suomen olosuhteissa lisää kilpailua kaikkialle Suomen alueella ole edes saatavissa kysynnän vähäisyyden ja pitkien etäisyyksien vuoksi.

Suomen hankintalaissa ja jätelaissa säädetyt ulosmyyntirahat ovat perustuneet väärään tulkintaan, josta Suomen valtio on vastuussa. Jätealalla ulosmyyntiraja tulisi nostaa EU:n hankintadirektiivin mukaiseen rajaan eli 20 prosenttiin.

Tämä olisi perusteltua myös esitysluonnoksen mukaan. Siinä todetaan muun muassa, että 10 prosentin ulosmyyntirajan säilyttäminen on parempi vaihtoehto kuin sen alentaminen viiteen prosenttiin. Esitysluonnoksen mukaan ulosmyyntirajan nostaminen ehkäisisi paremmin Unionin tuomioistuimen ratkaisusta mahdollisesti aiheutuvat ennakoimattomat ja hallitsemattomat seuraukset.

Lounais-Suomen Jätehuolto Oy:n toimialueella erityispiirteen ja haastavuuden jätehuoltopalveluiden saatavuudelle tuo laaja saaristo. Yhtiö onkin panostanut merkittävästi saariston alueen jätehuoltopalveluihin ja kierrätykseen sekä kiinteän yhdyskuntajätteen että myös sako- ja umpikaivolietteen osalta. Jätehuollon toimivuus ja palvelujen saatavuus valmistelluilla uudistuksilla heikentyisi alueella merkittävästi ja samalla kilpailu heikkenisi, koska palveluita ei tuotettaisi kannattavuussyistä.

Oikeudellisesti katsoen ulosmyyntirajan laskeminen rikkoo suhteellisuusperiaatetta, jonka mukaan toimenpiteen, kuten lakimuutoksen, tulee olla välttämätön ja oikeassa suhteessa sillä tavoiteltuun päämäärään nähden. Tässä tapauksessa lakimuutoksen aiheuttamat lukuisat ja mittavat haitat ylittäisivät oletetut hyödyt moninkertaisesti, minkä seurauksena lakiesitys on suhteellisuusperiaatteen vastainen eikä sitä senkään vuoksi voida hyväksyä.

EU-oikeus on ensisijainen suhteessa kansalliseen oikeuteen ja sidosyksikkösäännösten tulkinnan osalta Unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö on määräävä. Merkittävä osa hyvin laajasta Unionin tuomioistuimen sidosyksikköhankintoja koskevasta oikeuskäytännöstä koskee nimenomaan jätehuoltoa. Jätehuolto on sekä Suomessa että myös monissa muissa EU:n jäsenvaltioissa tyypillinen ala, jonka osalta julkisyhteisöt ovat perustaneet sidosyksikköjä hoitamaan niiden vastuulle kuuluvia palvelutehtäviä. Tämä osoittaa, että paitsi Suomessa niin myös yleisesti EU:ssa on nähty erityinen tarve sidosyksiköille jätehuoltosektorilla.

Voimaantulosäännös

-

Huomiot ehdotusten pääasiallisten vaikutusten tarkastelusta

Esitysluonnoksesta ilmenee hyvin selkeästi, että ulosmyynnin rajoittaminen heikentäisi jätehuollon toimivuutta ja jätehuoltopalvelujen saatavuutta ympäri Suomen sekä aiheuttaisi kunnille ja niiden omistamille jäteyhtiöille hyvin merkittävän hallinnollisen taakan ja kustannukset. Kärsijöinä olisivat myös kuntalaiset sekä yritykset, joille kuntayhtiöiden tarjoamat jätehuoltopalvelut ovat tarpeellisia tai jopa välttämättömiä.

Ulosmyynnin rajoittaminen tulisi aiheuttamaan hyvin merkittävää haittaa kunnille, niiden jäteyhtiöille ja yhdyskuntajätehuollon toimivuudelle sekä jätehuoltopalvelujen saatavuudelle koko Suomen alueella. Vaikutustenarviointi osoittaa yksiselitteisesti, että lakiesityksen hyväksymisellä olisi

hyvin merkittäviä ja moninaisia haitallisia vaikutuksia, mutta sen sijaan esityksen myönteiset vaikutukset jäisivät vähäisiksi tai osin jopa täysin hypoteettisiksi tai teoreettisiksi.

Esitysluonnoksen mukaan esityksellä ei ole lainkaan myönteisiä vaan pelkästään kielteisiä ympäristövaikutuksia. Ulosmyynnin rajoittamista koskevalla ehdotuksella ei olisi esitysluonnoksen mukaan juuri lainkaan myönteisiä vaikutuksia jätehuoltoon eikä esitys edistäisi lainkaan myöskään EU:n kierrätystavoitteiden saavuttamista. Tämä olisi kestäväntöntä ottaen huomioon, että Suomi on jäänyt jälkeen EU:n asettamista yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteista ja on vaarassa joutua EU:n rikkomusmenettelyyn jäsenyysvelvoitteidensa laiminlyömisen seurauksena.

Yritystoiminnalle ja kilpailulle koituvat hyödyt olisivat ympäristöministeriön arvion mukaan vähäisiä, eikä Suomen olosuhteissa lisää kilpailua kaikkialle Suomen alueella ole edes saatavissa kysynnän vähäisyyden ja pitkien etäisyyksien vuoksi. Näin ollen, kun esitys edistäisi ainoastaan yritystoiminnan edellytyksiä ja niitäkin kyseenalaisen teoreettisesti, esitys on selkeästi eduskunnan perustusvaliokunnan toteamien periaatteiden (ks. alla perustuslaki- ja muuta huomioitavaa -kohdat) vastainen eikä sitä tulisi hyväksyä.

Huomiot muita toteuttamismahdollisuuksia koskevasta tarkastelusta

Esitysluonnoksen vaikutusarvion mukaan 10 prosentin ulosmyyntirajan säilyttäminen on parempi vaihtoehto kuin sen alentaminen viiteen prosenttiin. Esitysluonnoksessa todetaan seuraavaa:

”Ulosmyyntirajan säilyttämisestä ennallaan päätettiin kuitenkin luopua, sillä ulosmyyntirajojen yhtenäistämistä koskevan hallitusohjelmakirjauksen tarkoituksena on rajata merkittävästi kuntien jäteyhtiöiden markkinaehtoista toimintaa.”

”Ulosmyyntirajan nostamista ei esitetä, sillä ehdotus ei olisi hallitusohjelmakirjauksen mukainen”, vaikka se ”ehkäisisi paremmin EUT:n ratkaisusta mahdollisesti aiheutuvat ennakoimattomat ja hallitsemattomat seuraukset.”

Esitysluonnoksen perusteluista ilmenee näin ollen, ettei ulosmyyntiä tulisi rajoittaa vaan pitää se ennallaan tai jopa nostaa se EU:n hankintadirektiivin mukaiseen 20 prosenttiin. Ulosmyynnin rajoittamista on perusteltu pelkästään hallitusohjelman kirjauksella, mikä ei ole pätevä peruste rajoittamiselle ottaen huomioon rajoittamisen merkittävät haitalliset vaikutukset.

Huomiot suhdetta perustuslakiin ja säätämisympäristöstä koskevasta jaksosta

Eduskunnan perustusvaliokunta on todennut, että kunnan vastuu yhdyskuntajätehuollon järjestämisestä toteuttaa perustuslain 20 §:n ympäristöperusoikeuteen ja 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteeseen palautuvia tavoitteita varmistaa asianmukainen jätehuolto ja jätehuoltopalvelujen saatavuus. Edelleen, perustuslakivaliokunnan mukaan yritystoiminnan edistäminen ei ole jätehuollon varsinainen tavoite vaan se on ympäristön- ja terveydensuojelu.

Valiokunta onkin katsonut, että yhdyskuntajätehuolto on näistä syistä syytä säilyttää kuntien vastuulla ja ettei kuntien oikeutta päättää siitä, kuinka lakisäätteiset palvelut tuotetaan, tule rajoittaa (esim. PeVL 58/2010 vp).

LSJH katsoo, että kaikkea jätelainsäädäntöä ja siihen tehtäviä muutoksia tulisi tarkastella tässä lähtökohdasta käsin. Lainsäädäntömuutoksia tulisi tehdä vain, jos niiden tarkoituksena ja seurauksena on jätehuollon toimivuuden parantaminen tai varmistaminen. Mikäli taas tarkoituksena on yritystoiminnan ja/tai kilpailun edistäminen, sen ei tulisi johtaa jätehuollon toimivuuden ja palvelujen saatavuuden huononemiseen.

Ehdotus on ristiriidassa Suomen perustuslain kanssa, sillä eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain turvaaman kunnallisen itsehallinnon ytimessä on kunnan vastuulle kuuluvien tehtävien tuotantotavasta päättäminen.

Perustuslakivaliokunta on todennut muun muassa seuraavaa (HE 40/2025): ”Perustuslain suojaama kunnallinen itsehallinto sisältää kunnan talouden suojan, joka koskee laajemminkin kunnan oikeutta päättää taloudestaan. Itsehallintonsa nojalla kunta myös päättää järjestämisvastuullaan olevan palvelun tuotantotavan.”

Perustuslakivaliokunta kiinnitti kyseisiin perustuslain vaatimuksiin erityistä huomiota juuri hyväksytyyn hankintalain uudistamisen yhteydessä (PeVL 17/2026 vp): ”Nyt ehdotetulla muutoksella ei ensinnäkään rajoiteta hankintayksikölle kuuluvaa harkintavaltaa siitä, tuottaako se tarvitsemansa palvelut itse, ostaako sen markkinatoimijalta vai hankkiiko sen omalta sidosyksiköltään. ...Omistusrajoituksesta huolimatta kunnille ja hyvinvointi-alueille jää edelleen harkintavaltaa palveluiden järjestämiseen erityyppisissä rakenteissa eikä muutos velvoita palvelun kilpailuttamiseen ja ulkoistamiseen markkinatoimijalle.”

LSJH katsoo, että kuntavastuullinen jätehuolto toimii nykyisellään hyvin. Yhdyskuntajätehuolto tulee säilyttää kuntien vastuulla. Kuntien oikeutta päättää lakisäätteisten palveluiden tuottamistavoista ei tule rajoittaa.

Muuta huomioitavaa

LOUNAI-SUOMEN JÄTEHUOLTO OY:N LAUSUNTO YMPÄRISTÖMINISTERIÖN LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE LAIKSI JÄTELAIN MUUTTAMISESTA (NS. JÄTELAKI 2 - HANKE)

Yllä on lausuttu osasta pyydetyistä kohdista erikseen. Seuraavana on lausunto jätelain muutosesityksen kokonaisuudesta peilaten muuhun oleelliseen lainsäädäntöön kuten juuri muuttuneeseen hankintalakiin ja EU-oikeuteen sekä -käytänteisiin.

TIIVISTELMÄ

Eduskunnan perustusvaliokunnan mukaan kunnan vastuu yhdyskuntajätehuollon järjestämisestä toteuttaa perustuslain 20 §:n ympäristöperusoikeuteen ja perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteeseen palautuvia tavoitteita varmistaa asianmukainen jätehuolto ja jätehuoltopalvelujen saatavuus. Yritystoiminnan edistäminen ei ole jätehuollon varsinainen tavoite vaan se on ympäristön- ja terveydensuojelu. Yhdyskuntajätehuolto on näistä syistä syytä säilyttää kuntien vastuulla ja ettei kuntien oikeutta päättää siitä, kuinka lakisääteiset palvelut tuotetaan, tule rajoittaa.

Ulosmyynnin rajoittaminen heikentäisi jätehuollon toimivuutta ja jätehuoltopalvelujen saatavuutta ympäri Suomen sekä aiheuttaisi kunnille ja niiden omistamille jäteyhtiöille hyvin merkittävän hallinnollisen taakan ja kustannukset.

Yritystoiminnalle ja kilpailulle koituvat hyödyt olisivat ympäristöministeriön arvion mukaan vähäisiä, eikä Suomen olosuhteissa lisää kilpailua kaikkialle Suomen alueella ole edes saatavissa kysynnän vähäisyyden ja pitkien etäisyyksien vuoksi.

Esitysluonnoksen mukaan esityksellä ei ole lainkaan myönteisiä vaan pelkästään kielteisiä ympäristövaikutuksia. Tämä olisi kestävä ottaen huomioon, että Suomi on jäänyt jälkeen EU:n asettamista yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteista ja on vaarassa joutua EU:n rikkomusmenettelyyn jäsenyysvelvoitteidensa laiminlyömissä seurauksena.

Suomen hankintalaissa ja jätelaissa säädetyt ulosmyyntirahat ovat perustuneet väärään tulkintaan, josta Suomen valtio on vastuussa. Jätealalla ulosmyyntiraja tulisikin nostaa EU:n hankintadirektiivin mukaiseen rajaan eli 20 prosenttiin.

Tämä olisi perusteltua myös esitysluonnoksen mukaan. Siinä todetaan muun muassa, että 10 % ulosmyyntirajan säilyttäminen on parempi vaihtoehto kuin sen alentaminen viiteen prosenttiin. Esitysluonnoksen mukaan ulosmyyntirajan nostaminen ehkäisisi paremmin Unionin tuomioistuimen ratkaisusta mahdollisesti aiheutuvat ennakoimattomat ja hallitsemattomat seuraukset.

Jätteenkuljetusten pakollista kilpailuttamista koskeva ehdotus on ristiriidassa EU:n sisämarkkinasäännösten ja hankintadirektiivien sekä niitä koskevan vakiintuneen Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa. Oikeuskäytännössä on säännönmukaisesti korostettu sitä, että hankintayksiköllä on oikeus päättää itse siitä, tuottaako se vastuulleen kuuluvat palvelut itse vai hankkiiko se ne kilpailuttamalla hankintalainsäädännön mukaisesti.

Ehdotus on ristiriidassa myös Suomen perustuslain kanssa, sillä eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain turvaaman kunnallisen itsehallinnon ytimessä on kunnan vastuulle kuuluvien tehtävien tuotantotavasta päättäminen.

Lounais-Suomen Jätehuolto Oy katsoo perustelluksi ja välttämättömäksi, ettei 10 prosentin omistusvaatimusta sidosyksikköhankintojen edellytyksenä tulla soveltamaan kuntien jätehuoltoon.

1 LAUSUNTOPYYNTÖ

Ympäristöministeriö pyysi 21.05.2026 (VN/12570/2024) lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta. Kyseessä on hallitusohjelmakirjauksiin pohjautuva luonnos, ja hallituksen esityksen sisällöstä linjataan hallituksessa lausuntokierroksen jälkeen.

Esityksellä toimeenpannaan pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjauksia kuntien toissijaisen vastuun tarkentamisesta vain aitoihin markkinapuutetilanteisiin ja sidosyksiköiden ulosmyyntirajojen yhtenäistämistä viiteen prosenttiin tai 500 000 euroon lii-kevaihdoista. Lisäksi säädettäisiin jätetoimialaa koskevasta poikkeuksesta hankintalakiin esitetystä sidosyksiköiden 10 % vähimmäisomistusvaatimuksesta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2027.

Lounais-Suomen Jätehuolto Oy (jatkossa myös ”LSJH”) kiittää mahdollisuudesta antaa lakiluonnoksesta lausunto. LSJH on 18 omistajakuntansa (Aura, Kaarina, Kemiönsaari, Lieto, Marttila, Masku, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Paimio, Parainen, Pöytyä, Raisio, Rusko, Salo, Sauvo, Turku ja Uusikaupunki) asukkaita palveleva jätehuolto-yhtiö ja hankintalain mukainen sidosyksikkö. LSJH järjestää kustannustehokkaasti ja ympäristövaikutukset minimoiden laadukkaat jätteen vastaanotto- ja käsittelypalvelut alueen 456 000 asukkaalle ja noin 40 000 vapaa-ajan asunnolle.

Huolehdimme pakkaus- ja biojätteiden sekä osassa kuntia myös sekajätteen kuljetuksista kiinteistöiltä jätekeskuksiin ja jalostuslaitoksiin. Vastaamme osaltamme myös yhdyskuntajätehuollon huoltovarmuudesta. Ylläpidämme neljää jätekeskusta, kahdeksaa lajitteluasemaa, 149 täydentävää ekopistettä sekä 127 aluekeräyspistettä.

Edistämme kestävästä kehityksestä tarjoamalla jäteneuvontaa ja ympäristökasvatusta tapahtumissa, kouluissa ja omissa vierailukeskuksissamme Salossa ja Turussa. Uusien innovaatioiden etsiminen ja hyödyntäminen on osa kiertotaloustyötämme.

2 LOUNAIS-SUOMEN JÄTEHUOLTO OY:N PÄÄASIAALLINEN NÄKEMYS LAKILUONNOKSESTA

Lounais-Suomen Jätehuolto Oy:n peruslähdekohta lakiluonnosta tarkasteltaessa on se, että – kuten eduskunnan perustusvaliokunta on todennut – kunnan vastuu yhdyskuntajätehuollon järjestämisestä toteuttaa perustuslain 20 §:n ympäristöperusoikeuteen ja perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteeseen palautuvia tavoitteita varmistaa asianmukainen jätehuolto ja jätehuoltopalvelujen saatavuus. Edelleen, perustuslakivaliokunnan mukaan yritystoiminnan edistäminen ei ole jätehuollon varsinainen tavoite vaan se on ympäristön- ja terveydensuojelu. Valiokunta onkin katsonut, että yhdyskuntajätehuolto on näistä syistä syytä säilyttää kuntien vastuulla ja ettei kuntien oikeutta päättää siitä, kuinka lakisääteiset palvelut tuotetaan, tule rajoittaa (esim. PeVL 58/2010 vp).

LSJH katsoo, että kaikkea jätelainsäädäntöä ja siihen tehtäviä muutoksia tulisi tarkastella tässä lähtökohdasta käsin. Lainsäädäntömuutoksia tulisi tehdä vain, jos niiden tarkoituksena ja seurauksena on jätehuollon toimivuuden parantaminen tai varmistaminen. Mikäli taas tarkoituksena on yritystoiminnan ja/tai kilpailun edistäminen, sen ei tulisi johtaa jätehuollon toimivuuden ja palvelujen saatavuuden huononemiseen.

LSJH katsoo, että kuntavastuullinen jätehuolto toimii nykyisellään hyvin ja jos siihen halutaan tehdä muutoksia, muutoksille tulisi olla pitävät perustelut ja muutosten tulisi perustua perusteellisiin vaikutusarvioihin.

LSJH:n näkemyksen mukaan otettava erityisesti huomioon se, että Suomi on harvaan asuttu, pitkien etäisyyksien maa, eikä yksityistä jätehuoltopalvelujen tarjontaa ole monellakaan alueella riittävästi saatavilla. LSJH:n alueella erityispiirteen ja haastavuuden jätehuoltopalveluiden saatavuudelle tuo laaja saaristo. LSJH onkin panostanut merkittävästi saaristoalueen jätehuoltopalveluihin ja kierrätykseen sekä kiinteän yhdyskuntajätteen että sako- ja umpikaivo lietteiden osalta. Jätehuollon toimivuus ja palvelujen saatavuus valmistelluilla uudistuksilla heikentyisi merkittävästi ja samalla kilpailu heikkenisi, koska palveluita ei tuotettaisi kannattavuus syistä.

Jätelainsäädännön tulisi olla myös pitkäjänteistä, mutta kuten lakiesityksen perusteluissakin todetaan, se on ollut jo pitkään hyvin lyhytjänteistä ja poukkoilevaa. Tämä on vaikeuttanut huomattavasti kuntien jätehuollon pitkäaikaista suunnittelua. Osa haasteista on aiheutunut nopeasti kehittyvästä EU-lainsäädännöstä, mutta tätä epäkohtaa ei tulisi pahentaa kulloisenkin Suomen hallituksen ideologisiin näkemyksiin perustuvilla lainsäädäntöhankkeilla, kuten nyt uhkaa käydä paitsi tämän lakihankkeen niin myös hankintalain muutoshankkeen osalta.

Itse lakiluonnoksen perusteluista (4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset) ilmenee hyvin selkeästi, että lakiluonnos on merkittävässä ristiriidassa edellä esitettyjen keskeisten näkökohtien kanssa. Tämä koskee erityisesti kuntien jäteyhtiöiden niin sanotun ulosmyynnin tai markkinaehtoisen toiminnan voimakasta rajoittamista nykyisestä kymmenestä prosentista viiteen prosenttiin. Tämä rajoittaminen tulisi aiheuttamaan hyvin merkittävää haittaa kunnille, niiden jäteyhtiöille ja yhdyskuntajätehuollon toimivuudelle sekä jätehuoltopalvelujen saatavuudelle koko Suomen alueella. Myös esitysluonnoksen sisältämä vaikutustenarviointi osoittaa yksiselitteisesti, että lakiesityksen hyväksymisellä olisi hyvin merkittäviä ja moninaisia haitallisia vaikutuksia, mutta sen sijaan esityksen myönteiset vaikutukset jäisivät vähäisiksi tai osin jopa täysin hypoteettisiksi tai teoreettisiksi.

Kuten jäljempänä tarkemmin esitetään, Suomen hallituksen ja eduskunnan aikaisemmat toimet ovat yhdessä nyt esitetyn markkinaehtoisen toiminnan rajoittamisen osaltaan aiheuttamassa kestävämmän tilanteen suurelle osalla kuntien omistamista jäteyhtiöistä. Suomen hallituksen tulisi kantaa vastuunsa ja luopua markkinaehtoisen toiminnan rajoittamisesta jätehuollossa.

Eryteisesti edellä jo viitattu ulosmyynnin tai markkinaehtoisen toiminnan rajoittaminen heikentäisi jätehuollon toimivuutta ja jätehuoltopalvelujen saatavuutta ympäri Suomen sekä aiheuttaisi kunnille ja niiden omistamille jäteyhtiöille hyvin merkittävän hallinnollisen taakan ja kustannukset. Käräjienä olisivat myös kuntalaiset sekä yritykset, joille kuntayhtiöiden tarjoamat jätehuoltopalvelut ovat tarpeellisia tai jopa välttämättömiä.

Sen sijaan yritystoiminnalle ja kilpailulle koituvat hyödyt olisivat arvion mukaan vähäisiä, ja LSJH:n näkemyksen mukaan useat arvioissa esitetyt mahdolliset hyödyt eivät tulisi realisoitumaan yksityisen tarjonnan riittämättömyyden vuoksi. Suomen olosuhteissa lisää kilpailua ei varsinkaan kaikkialle Suomen alueella ole edes saatavissa kysynnän vähäisyyden ja pitkien etäisyyksien tai hankalien kuljetusolosuhteiden vuoksi.

Ehdotuksen vaikutusten osalta jätehuoltoon ja kilpailun edistämiseen on syytä viitata myös eduskunnan käsittelyssä olevaan hankintalain uudistukseen ja siinä erityisesti ehdotukseen 10 prosentin omistusvaatimuksesta sidosyksikköhankintojen edellytyksenä. Tämä ehdotus on saanut valtavasti kritiikkiä sen vuoksi, ettei sen hyväksyminen juurikaan edistäisi kilpailua tai yksityisten yritysten toimintaedellytyksiä, mutta aiheuttaisi erittäin suuren hallinnollisen taakan ja kustannukset muun muassa kunnille ja niiden omistamille sidosyksiköille (esim. Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiaa koskeva tutkimus osoitti tämän yksiselitteisesti, Tutkimus 10 prosentin omistususuusvaatimuksen vaikutuksista sidosyksikkömarkkina, KKV:n tutkimusraportteja 2/2024).

Nyt kyseessä olevassa lakiluonnoksessa ehdotetaan poikkeusta jätehuollolle 10 prosentin omistusvaatimuksesta. LSJH katsoo, että perusteet jätehuollon jättämiselle tämän vaatimuksen ulkopuolelle pätevät yhtä lailla nyt kysymyksessä olevaan ehdotukseen jätehuollon sidosyksiköiden ulosmyynnin rajoittamisesta.

Olennaista on perusteluissakin todetun mukaisesti, että ulosmyynnin rajoittamista koskevalla ehdotuksella ei olisi juuri lainkaan myönteisiä vaikutuksia jätehuoltoon eikä esitys edistäisi lainkaan myöskään EU:n kierrätystavoitteiden saavuttamista. Näin ollen, kun esitys edistäisi ainoastaan yritystoiminnan edellytyksiä ja niitäkin kyseenalaisen teoreettisesti, esitys on selkeästi edellä esiteltyjen eduskunnan perustusvaliokunnan toteamien periaatteiden vastainen eikä sitä tulisi hyväksyä sellaisenaan.

Oikeudellisesti katsoen ulosmyyntirajan laskeminen rikkoo suhteellisuusperiaatetta, jonka mukaan toimenpiteen, kuten lakimuutoksen, tulee olla välttämätön ja oikeassa suhteessa sillä tavoiteltuun päämäärään nähden. Tässä tapauksessa lakimuutoksen aiheuttamat lukuisat ja mittavat haitat ylittäisivät oletetut hyödyt moninkertaisesti, minkä seurauksena lakiesitys on suhteellisuusperiaatteen vastainen eikä sitä senkään vuoksi voida hyväksyä.

Esitysluonnoksen vaikutusarvion mukaan 10 % ulosmyyntirajan säilyttäminen on parempi vaihtoehto kuin sen alentaminen viiteen prosenttiin. Esitysluonnoksessa todetaan seuraavaa:

”Ulosmyyntirajan säilyttämisestä ennallaan päätettiin kuitenkin luopua, sillä ulosmyyntirajojen yhtenäistämistä koskevan

hallitusohjelmakirjauksen tarkoituksena on rajata merkittävästi kuntien jäteyhtiöiden markkinaehtoista toimintaa.”

”Ulosmyyntirajan nostamista ei esitetä, sillä ehdotus ei olisi hallitusohjelmakirjauksen mukainen”, vaikka se ”ehkäisisi paremmin EUT:n ratkaisusta mahdollisesti aiheutuvat ennakoimattomat ja hallitsemattomat seuraukset.”

LSJH katsoo, että jätealalla ulosmyyntiraja tulisi nostaa EU:n hankintadirektiivin mukaiseen rajaan eli 20 prosenttiin. Tämä on välttämätöntä paitsi Suomen erityispiirteiden, myös Unionin tuomioistuimen markkinaehtoisia tytäryhtiöitä koskevan tuomion vuoksi.

Esitämme seuraavassa vielä eräitä yksityiskohtaisia huomioita ulosmyyntirajasta sekä eräistä muista lakiluonnokseen sisältyvästä ehdotuksesta.

3 YKSITYISKOHTAISIA HUOMIOITA LAKILUONNOKSEN SISÄLTÄMISTÄ EHDOTUKSISTA

3.1 Ulosmyyntirajasta

3.1.1 Yleistä

Esitysluonnoksessa ehdotetaan sidosyksiköille sallitun ulosmyynnin enimmäisrajan laskemista nykyisestä kymmenestä prosentista viiteen prosenttiin. Hankintalaissa säädettyä 500.000 euron

enimmäisrajaa ei sen sijaan ehdoteta sovellettavaksi kuntien jätehuollon osalta, mitä LSJH pitää välttämättömänä poikkeuksena jätealan erityispiirteiden vuoksi. Mutta yhtä lailla näiden erityispiirteiden vuoksi jätehuollon ulosmyyntiraja tulisi säilyttää nykyisessä 10 prosentissa tai mieluummin jopa nostaa se EU:n hankintadirektiivin mukaiseen 20 prosenttiin.

EU-direktiivin lisäksi hankintalain ulosmyyntiraja on poikkeuksellisen alhainen verrattuna muiden EU-maiden säätämiin ulosmyyntirajoihin, sillä pääosa niistä on ottanut lainsäädäntöönsä EU-direktiivin mukaisen ulosmyyntirajan. LSJH huomauttaa lisäksi, että EU:n hankintadirektiivejä ollaan uudistamassa. Komission ehdotus on tulossa kesäkuussa ja valmistelusta saatujen tietojen mukaan direktiivien sidosyksikkösäännöksiin on tulossa muutoksia.

LSJH korostaa myös, että EU-oikeus on ensisijainen suhteessa kansalliseen oikeuteen ja sidosyksikkösäännösten tulkinnan osalta Unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö on määräävä. Merkittävä osa hyvin laajasta Unionin tuomioistuimen sidosyksikköhankintoja koskevasta oikeuskäytännöstä koskee nimenomaan jätehuoltoa. Jätehuolto on sekä Suomessa että myös monissa muissa EU:n jäsenvaltioissa tyypillinen ala, jonka osalta julkisyhteisöt ovat perustaneet sidosyksikköjä hoitamaan niiden vastuulle kuuluvia palvelutehtäviä. Tämä osoittaa, että paitsi Suomessa niin myös yleisesti EU:ssa on nähty erityinen tarve sidosyksiköille jätehuoltosektorilla.

Edellä on jo käsitelty melko laajasti ulosmyyntirajan laskemisen aiheuttamia haitallisia vaikutuksia. Seuraavassa käsitellään vielä EUT:n markkinaehtoisia tytäryhtiöitä koskevaa päätöstä ja siihen liittyen kotimaisten säännösten valmistelussa tapahtunutta virhettä sekä kootaan lopuksi esitysluonnoksessa esitettyjä ulosmyyntirajan laskemisen haitallisia vaikutuksia.

3.1.2 Poikkeuksellisen alhainen ulosmyyntiraja on perustunut virheelliseen tulkintaan

Ensiksi on todettava, että Suomen hankintalain sidosyksikkösäännökset poikkeavat huomattavasti hankintadirektiivin vastaavista säännöksistä. Suomen säännökset on kirjoitettu lisäksi hyvin suppeasti ja epäselvästi, mikä on aiheuttanut hyvin paljon tulkinnallista epäselvyyttä ja väärinkäsityksiä sidosyksiköissä ja niiden omistajissa Suomessa.

Unionin tuomioistuin antoi 15.1.2026 ratkaisun, jonka mukaan sidosyksiköiden markkinaehtoisten tytäryhtiöiden liikevaihto on laskettava emoyhtiön liikevaihdoksi ja ulosmyyntiksi (asia C-692/23 AVR-Afvalverwerking BV).

Suomessa on sen sijaan vakiintuneesti tulkittu, että sidosyksikön markkinaehtoinen toiminta voidaan eriyttää erilliseen tytäryhtiöön, jolloin se ei vaikuta emoyhtiön sidosyksikkö-asemaan. Työ- ja elinkeinoministeriö totesi 2016 nykyisen hankintalain säätämisen yhteydessä perusteluna hyvin alhaiselle ulosmyynnin rajalle (5 % ja 500.000 euroa/v), että kaupallinen ulosmyynti on mahdollista yhtiöittää, ja näin yhtiötetyn toiminnan liikevaihtoa ei oteta huomioon määritettäessä emoyhtiön liikevaihtoa ja ulosmyyntiä. Erillinen kaupallinen yhtiö ei ole ministeriön mukaan hankintayksikkö, ja se voi kasvattaa liiketoimintaansa laajemmaksi kuin mitä sidosyksikön liiketoiminta on. Ministeriön vastuuhenkilön esitys, sivu 6:

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2016-AK-77245.pdf>).

Hankintalakia säädettäessä eduskunnan talousvaliokunta lausui mietinnössään asiasta aivan vastaavasti:

”Talousvaliokunta ... muistuttaa, että sidosyksiköiden on aina mahdollista eriyttää markkinoilla oleva toimintansa eri oikeushenkilöön (esimerkiksi toinen yhtiö), jolloin varsinainen sidosyksikkö pysyy ainoastaan hankintayksiköitä palvelevana yksikkönä. Sidosyksiköstä eriytetty oikeushenkilö voi harjoittaa kansainvälistäkin yhteistyötä varsinaisen sidosyksikön aseman vaarantumatta.” TaVM 31/2016 vp – HE 108/2016 vp, s. 7 (linkki)

Suomessa tällaisia markkinaehtoisia tytäryhtiöitä on perustettu melko paljon, osin juuri työ- ja elinkeinoministeriön ja eduskunnan talousvaliokunnan ohjauksen seurauksena. Nyt hyvässä uskossa toimineet suomalaiset sidosyksiköt ja niiden omistajat joutuvat Unionin tuomioistuimen ratkaisun seurauksena purkamaan omistuksiaan muun muassa jätealan tytäryhtiöissään, mistä aiheutuu niille hyvin merkittävää vahinkoa. Samalla vaarana on, että jätehuoltopalvelujen tarjonta Suomessa vähenee.

Suomen valtion tulisi kantaa vastuunsa tästä lainsäädännön valmistelussa tapahtuneesta virheestä. Hyvin alhainen ulosmyyntiraja on perustunut virheellisiin premisseihin, eikä ulosmyyntirajaa erityisesti jätealalla tulisi laskea entisestään vaan nostaa se EU-direktiivin mukaiseksi.

3.1.3 Esitysluonnoksessa esitetyt ulosmyyntirajan laskemisen haitalliset vaikutukset

Esitysluonnoksen perustelujen jaksossa 4 on selostettu laajasti ulosmyyntirajan laskemisen haitallisia vaikutuksia, joista keskeisimpiä on jo käsitelty edellä. Seuraavassa vielä yhteenvetona perusteluissa esitetyt haitallisia vaikutuksia ja niihin liittyviä huomioita:

- Esityksellä arvioidaan olevan merkittäviä vaikutuksia jätehuoltomarkkinoiden toimintaan sekä nykyisiin rakenteisiin ja toimintatapoihin. Vaikutukset ovat merkittäviä erityisesti kunnan jäteyhtiöille sekä yksityisille jätehuoltoalan yrityksille.
- Aluekohtaista arviota esityksen vaikutuksista ei ole mahdollista tehdä, sillä jätehuoltomarkkinat ja jäteyhtiöiden ja niiden tytäryhtiöiden markkinaehtoisen toiminnan laajuus ja organisointitapa vaihtelevat merkittävästi eri alueilla.
- Markkinaehtoisen ulosmyynnin prosenttiosuuden laskemisen vaikutukset kohdistuisivat hankintalain mukaisina kunnan sidosyksikköinä toimiviin kunnan jäteyhtiöihin. Ulosmyyntirajan ylittyessä kunnan jäteyhtiön sidosyksikköasema vaarantuu.
- Markkinaehtoisen myynnin merkitys kuntien jäteyhtiöiden taloudelle ja toiminnalle vaihtelee aikaisempien selvitysten perusteella jäteyhtiöstä ja alueesta riippuen. Suurimmalle osalla jäteyhtiöitä markkinaehtoisen myynnin tulot ovat tärkeitä tulojen, toiminnan suunnittelun, investointien ja toiminnan kannattavuuden näkökulmasta. Jäteyhtiöiden haastatteluiden perusteella markkinaehtoisen myynnin tulot mahdollistavat osalla matalammat jätemaksut kuntalaisille.
- Kolmen vuoden siirtymäaika viiden prosentin ulosmyyntirajan soveltamiselle on välttämätön, jotta tarvittavat sopeuttamistoimet voidaan tehdä hallitusti jätehuollon toimintavarmuus turvaten. Uudelleenjärjestelyistä aiheutuisi kunnan jäteyhtiöille ja sen omistajakunnille hallinnollista taakkaa, mikä veisi resursseja jätehuollon kehittämistyöltä.
- Vuoden 2024 tietojen perusteella viiden prosentin ulosmyyntiraja ylittyy yhteensä 16 kunnan jäteyhtiöllä, kun markkinaehtoisten tytäryhtiöiden liikevaihto on otettu huomioon.

- EUT:n ratkaisun ja ulosmyyntirajan laskemisen seurauksena kunnan jäteyhtiöiden tulisi sopeuttaa toimintaansa viiden prosentin ulosmyyntirajaan. Merkittävin sopeuttamistarve koskisi kuntien jäteyhtiöiden markkinaehtoisia tytäryhtiöitä, joiden yhteenlaskettu liikevaihto oli vuonna 2024 yhteensä 45 miljoonaa euroa.
- Toiminnan sopeuttaminen tulisi toteuttaa nykyistä markkinaehtoista toimintaa supistamalla vähentämällä tai lopettamalla jätehuoltopalveluiden myynti yrityksille esimerkiksi myymällä tai lakkauttamalla tytäryhtiöitä tai muuttamalla niiden omistusjärjestelyjä. Tällaiset sopeutukset voivat pienentää kustannusvaikutuksia, mutta niihin liittyy usein myös investointien alaskirjauksia, tuotannon väliaikaisia keskeytyksiä tai muita kustannuksia.
- Ulosmyyntirajan laskemisen keskeinen taloudellinen vaikutusmekanismi liittyy mittakaavaetujen heikkenemiseen. Kun markkinaehtoisesti käsiteltävät jätemäärät kuntaomisteisissa yhtiöissä vähenevät, käsittelylaitosten ja muun infrastruktuurin kiinteät kustannukset jakautuvat pienemmälle jätemäärälle. Tämä nostaa käsittelyn yksikkökustannuksia ja lisää painetta korottaa kuntalaisten jätemaksuja, koska kuntalaisten jätteet käsitellään pääosin samoissa käsittelylaitoksissa yritysjetten kanssa. Vaikutukset korostuvat erityisesti niissä yhtiöissä, jotka ovat investoineet omaan käsittelykapasiteettiin, kuten poltto- ja biokäsittelyyn, ja palveluissa, joissa kiinteiden kustannusten osuus on suuri, kuten kaatopaikkasijoituksessa ja pienten jäteasemien vastaanotto- ja käsittelypalveluissa.⁴³ Yksikkökustannusten nousu nostaisi vastaavalla tavoin myös toissijaisen jätehuoltopalvelun kustannuksia.
- Jos ulosmyyntirajoitukset johtavat asteittaisen sopeutumisen sijaan käsittelykapasiteetin radikaalimpaan sopeuttamiseen tai kohdistuvat toimintoihin, joihin jäteyhtiöt ovat tehneet merkittäviä investointeja ja joiden kiinteät kustannukset ovat suuret, jäteyhtiöiden haastatteluiden perusteella vaikutus yksikkökustannuksiin ja jätemaksuihin voi olla jopa kymmeniä prosentteja.
- Suomessa jätteenpolttolaitosten tekninen kapasiteetti on mitoitettu suuremmille jätemäärille, kuin mitä kotimaassa tällä hetkellä syntyy. Jätteenpoltossa on siten ylikapasiteettia, ja polttoon tuodaan jätettä myös ulkomailta. Tietyt kunnat ovat riippuvaisia voimaloiden tuottamasta kaukolämmöstä, joten polttokapasiteetin sopeuttaminen ei ole ainakaan lyhyellä aikavälillä mahdollista. Markkinaehtoisen toiminnan rajaaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa markkinoilla voi samanaikaisesti esiintyä teknistä ylikapasiteettia, jätteen tuontia sekä tilanteita, joissa yritykset eivät voi hankkia polttokapasiteettia vapaasti markkinoilta.
- Jäteyhtiöiden haastatteluiden perusteella yksikkökustannusten nousu voi joissakin tapauksissa tehdä pienten jäteasemien ylläpidosta taloudellisesti kannattamatonta. Tämän vuoksi ulosmyyntirajoitusten vaikutukset voivat jäteasemien osalta kohdistua erityisesti pieniin ja harvaan asuttujen alueiden vastaanottopisteisiin, joissa volyymin väheneminen vaikuttaa herkimmin toiminnan taloudelliseen kannattavuuteen.
- Jätteen loppusijoitus kaatopaikoille muodostaa aikaisempien selvitysten ja jäteyhtiöiden haastatteluiden perusteella merkittävän osan markkinaehtoisesta myynnistä. Jäteyhtiöiden haastatteluiden perusteella ulosmyyntirajoitusten tiukentuminen kasvattaa kaatopaikkasijoituksen yksikkökustannuksia merkittävästi. Osa haastatelluista jäteyhtiöstä arvioi, että kaatopaikkoja voidaan harkita suljettaviksi ennen aikaisesti.
- Ulosmyynnin rajoittamisen myötä osa markkinaehtoisesta palvelusta siirtyisi todennäköisesti toissijaisena jätehuoltopalveluna tarjottavaksi palveluksi. Toissijainen jätehuoltopalvelu ei kuitenkaan tarkoitukseltaan eikä palveluna vastaa markkinaehtoisia palveluita esimerkiksi

jätemäärien ennakoitavuuden tai palveluprosessin joustavuuden näkökulmasta, mikä todennäköisesti heikentää kuntien käsittelykapasiteetin saatavuutta ainakin lyhyellä aikavälillä.

- Kuntien investointihalukkuus erityisesti suuriin jätteenkäsittelylaitoksiin saattaisi heiketä. Kuntien jäteyhtiöt ovat toteuttaneet suuret käsittelylaitosinvestoinnit joko omana tuotantona tai kilpailuttamalla pitkäaikaisen palvelusopimuksen. Suurten käsittelylaitosten, kuten biojätteen käsittelylaitosten tai jätteenpolttolaitosten, käyttöikä on 15–25 vuotta. Voimassa olevat säännökset ovat mahdollistaneet sen, että samassa käsittelylaitoksessa on käsitelty sekä kotitalouksien jäte että markkinaehtoinen jäte.
- Toimintaympäristön muutosalttiuden johdosta jätteenkäsittelylaitosten kapasiteettia on mahdotonta mitoitaa siten, että se vastaisi aina täsmälleen lakisääteistä jättemäärää. Esimerkiksi jätteenpolton osalta kapasiteetti mitoitetaan usein vuosiksi kerrallaan, mikä edellyttää kuntien jäteyhtiöiden sitoutumista tiettyjen jätemäärien toimittamiseen.
- Toimintojen sopeuttaminen vaikuttaisi kunnan jäteyhtiön nykyisiin sopimusjärjestelyihin yhtiön asiakkaiden, palveluntuottajien ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Erityisesti jäteyhtiön voimassa olevia pitkäaikaisia jätteenkäsittelypalveluita koskevia sopimuksia saatetaan joutua neuvottelemaan uudelleen, supistamaan, irtisanomaan tai purkamaan. Lisäksi palveluita voidaan joutua kilpailuttamaan uudelleen.
- Markkinaehtoisen toiminnan rajaaminen saattaa myös heikentää mahdollisuuksia jatkaa niin sanottujen ekoteollisuuskeskuksien toimintaa. Keskuksilla tarkoitetaan toimintaa, jossa kunnan jäteyhtiö vuokraa jätekeskuksen alueelta yksityisille jätealan yrityksille maa-alueita tai toimitiloja, jolloin alueella toimivat yritykset ja kuntien jäteyhtiöt toimivat yhdessä materiaalien kiertoa edistävissä hankkeissa. Kuntien jäteyhtiöt saavat tilojen ja maa-alueiden vuokrasta markkinaehtoisia vuokratuloja.
- Sääntelymuutosten vaikutukset kuntiin ovat suurelta osin seurausta sääntelymuutosten vaikutuksista kuntaomisteisiin jätelaitoksiin. Vaikutukset jäteyhtiöiden käsittelylaitosten kapasiteetin sopeuttamiseen, yksikkökustannuksiin ja jättemaksuihin vaikuttavat näin ollen myös kuntiin ja nostaisi myös kunnan hallinto- ja palvelutoiminnan kiinteistöjen jättemaksuja. Mahdolliset muutokset kuntien jäteyhtiöiden ja niiden tytäryhtiöiden organisoinnissa edellyttäisivät päätöksentekoa omistajakunnissa ja aiheuttaisivat hallinnollista lisätaakkaa. Lyhyellä aikavälillä vaikutukset liittyvät erityisesti jäteyhtiöiden kustannusten kasvuun ja toiminnan sopeuttamiseen, kun taas pidemmällä aikavälillä vaikutuksia voi syntyä esimerkiksi kuntakonsernin rakenteen muutoksista ja jätehuoltoinfrastruktuurin uudelleenjärjestelystä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että esitysluonnoksen perusteluissa esitetyt ulosmyyntirajan laskemisen haitalliset vaikutukset ovat niin merkittäviä, ettei ehdotusta tule saattaa osaksi hallituksen lopullista esitystä.

3.2 Ehdotuksen ympäristövaikutuksista

Kuten edellä jo todettiin, toimiva jätehuolto on Suomen perustuslain suojaama ympäristöperusoikeus. Luonnoksen perusteluissa todetaan esityksen ympäristövaikutuksista muun muassa seuraavaa:

”Elinkeinoelämälle tarjottavien kunnan palvelujen supistuminen saattaisi aiheuttaa riskiä jätteen kulkeutumisesta epäasianmukaiseen käsittelyyn tai jätteen hylkäämiseen alueilla, joilla yksityistä palvelutarjontaa ei ole helposti saatavilla. Kunnan jätehuoltokapasiteetin supistuminen voisi lisäksi heikentää huoltovarmuutta erilaisissa häiriötilanteissa kuten epidemioiden tai kuljetuslakkojen yhteydessä.

Markkinaehtoisen toiminnan supistuminen voi pidentää jätteen kuljetusmatkoja, mukaan lukien jätteiden vienti ulkomaille, mikäli lähimpänä sijaitseva käsittelylaitos ei olisi käytettävissä eivätkä toissijaisen jätehuoltopalvelun edellytykset täytyisi. Tämä lisäisi paikallisesti liikennemääriä ja liikenteestä johtuvia päästöjä.

...

Ehdotetuilla säännöksillä ei arvioida olevan merkittävää vaikutusta jätteen kierrätyksen lisäämiseen eikä EU:n lainsäädännössä asetettujen, Suomea sitovien yhdyskuntajätteen ja pakkausjätteenkierrätystavoitteiden saavuttamiseen.”

Esitysluonnoksen mukaan esityksellä ei ole lainkaan myönteisiä vaan pelkästään kielteisiä ympäristövaikutuksia. Tämä olisi kestävä ottaen huomioon, että Suomi on jäänyt jälkeen EU:n asettamista yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteista ja on vaarassa joutua EU:n rikkomusmenettelyyn jäsenyyssoveltoitensa laiminlyömisestä seurauksena. Esitystä ei näin ollen tule tällaisenaan hyväksyä. Tämä koskee erityisesti edellä käsiteltyä ulos-myyntirajan alentamista.

3.3 Jätteenkuljetusten pakollisesta kilpailuttamisesta

Tältä osin lakiesitysluonnos sisältää hyvin erikoisen säännösehdotuksen (muutos lain 36 §:ään):

”Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kunnan on hankittava jätteenkuljetuspalvelut kilpailuttamalla ne noudattaen julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettua lakia. Kilpailuttamisvelvollisuudesta voidaan erityisen painavasta syystä poiketa enintään viideksi vuodeksi.”

Tämä ehdotus on ristiriidassa EU:n sisämarkkinasäännösten ja hankintadirektiivien sekä niitä koskevan vakiintuneen Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa. Oikeuskäytännössä on säännönmukaisesti korostettu sitä, että hankintayksiköllä on oikeus päättää itse siitä, tuottaako se vastuulleen kuuluvat palvelut itse vai hankkiiko se ne kilpailuttamalla hankintalainsäädännön mukaisesti.

Ehdotus on ristiriidassa myös Suomen perustuslain kanssa, sillä eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain

turvaaman kunnallisen itsehallinnon ytimessä on kunnan vastuulle kuuluvien tehtävien tuotantotavasta päättäminen.

Perustuslakivaliokunta totesi vesihuoltolakia uudistettaessa seuraavaa (HE 40/2025): ”Perustuslain suojaama kunnallinen itsehallinto sisältää kunnan talouden suojan, joka koskee laajemminkin

kunnan oikeutta päättää taloudestaan. Itsehallintonsa nojalla kunta myös päättää järjestämisvastuullaan olevan palvelun tuotantotavan.”

Sosiaali- ja terveydenhuoltolainsäädäntöä uudistettaessa valiokunta totesi puolestaan (PeVL 15/2018 vp): ” Terveydenhuoltolaissa, kansanterveyslaissa ja erikoissairaanhoidolaissa on nykyisin lähtökohtana, että kunnan ja kuntayhtymän tulee keskeisiltä osin itse tuottaa terveydenhuollon palvelut. Järjestämisvastuuseen kuuluu kuitenkin myös oikeus päättää tuotantotavoista, joten kunta tai kuntayhtymä voi palvelujen järjestäjänä tuottaa palvelut itse tai hankkia palveluja muun muassa yksityisiltä tuottajilta.”

Perustuslakivaliokunta kiinnitti kyseisiin perustuslain vaatimuksiin erityistä huomiota juuri hyväksytyhän hankintalain uudistamisen yhteydessä (PeVL 17/2026 vp): ”Nyt ehdotetulla muutoksella ei ensinnäkään rajoiteta hankintayksikölle kuuluvaa harkintavaltaa siitä, tuottaako se tarvitsemansa palvelut itse, ostaako sen markkinatoimijalta vai hankkiiko sen omalta sidosyksiköltään.- - Omistusrajoituksesta huolimatta kunnille ja hyvinvointialueille jää edelleen harkintavaltaa palveluiden järjestämiseen erityyppisissä rakenteissa eikä muutos velvoita palvelun kilpailuttamiseen ja ulkoistamiseen markkinatoimijalle.”

Lisäksi Kilpailu- ja kuluttajavirasto on todennut, että ilman omaa tuotantoa julkinen sektori on keskittyneiden markkinoiden armoilla: <https://www.kkv.fi/blogit/kkv-blogi/yksityisten-sote-markkinoiden-keskittyminen-kay-kalliiksi-veronmaksajille/>

Olennaista on, että vaikka jätelaitos kilpailuttaa kuljetukset, mahdollisuus hoitaa kuljetukset omana työnä kirittää myös yksityisiä tarjoamaan parempaa ja edullisempaa palvelua.

Tähän liittyen esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, ettei säännös sellaisenaan merkitsisi muutosta nykyiseen markkinatilanteeseen, sillä käytännössä kunnat – eli pääasiassa kuntien jätelaitokset – ovat hankkineet jätteenkuljetuspalvelut kilpailuttamalla yksityisiltä yrityksiltä, eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Näin ollen – sen lisäksi että vaatimus olisi edellä todetusti lainvastainen – se olisi aivan tarpeeton ja ristiriidassa valtioneuvoston turhien normien purkutavoitteen kanssa. LSJH korostaa, että kuntien jätelaitokset on jätteenkuljetusten osalta perustettu kilpailuttajaorganisaatioiksi, eivätkä ne hoida jätteenkuljetuksia itse kuin poikkeustapauksissa, kun markkinoilta ei ole ollut saatavissa laitosten tarvitsemia kuljetuspalveluja lainkaan tai vain kohtuuttomilla ehdoilla.

3.4 Poikkeus kymmenen prosentin omistusvaatimuksesta

Lounais-Suomen Jätehuolto Oy katsoo perustelluksi ja välttämättömäksi, ettei 10 prosentin omistusvaatimusta sidosyksikköhankintojen edellytyksenä tulla soveltamaan kuntien jätehuoltoon. LSJH huomauttaa lisäksi, että vaatimuksen ulottaminen hankintalain muutoshankkeessa koskemaan myös jätehuoltoa on aiheuttanut hyvin merkittävää ja tarpeetonta hallinnollista taakkaa, huolta ja epävarmuutta LSJH:lle ja muille kuntien jäteyhtiöille sekä niiden omistajille.

Heikkilä Jukka
Lounais-Suomen Jätehuolto Oy